Universitetet i Sørøst-Norge

Relevante kliniske kjennetegn ved utfordrende og komplekse situasjoner i psykisk helsearbeid

Den 11. Nasjonale Krisekonferansen
Gjøvik 2022

Siv C. Marriott
Master i klinisk helsearbeid, Ph.d. kandidat
Siv.c.marriott@usn.no

Credit: dreamstime.com

Credit: Glitre.no

Bakgrunn

Kliniske vurderinger er en juridisk plikt

- Lov om helsepersonell (Helsepersonellolven,1999, §§ 1,2,4)

Kliniske vurderinger er en etisk plikt

- Pasientsikkerhet
- Kvalitet i helse og omsorgstjenesten

Kliniske vurderinger er en faglig og profesjonell plikt

- Kunnskapsbasert praksis
- Skikkethet (autorisasjon og lisens)

Pårørendeperspektiv- pårørende ønsker og har rett til å medvirke i behandling (pasient- og brukerettighetsloven, 1999, § 3)

Utfordrende og komplekse situasjoner

- **Hvem skal gjøre vurderinger?**
  - Helsepersonell med autorisasjon eller lisens
  - Personell som yter helsehjelp i helse og omsorgstjenesten
  - Studenter og elever under helsefaglig opplæring som yter helsehjelp (Helsepersonelloven,1999, § 3)

- **Hvor gjøres vurderingene?**
  - På alle nivå i helse- og omsorgstjenestene
  - I pasientens/brukerens hjem
  - Fritid/Privat (Helsepersonelloven,1999, §7)

Hva bør vurderes?

Kjennetegn på:

- Selvmordsfare, selvskading, vold eller utagering
- Psykose
- Stemningsleie og energinivå
- Rusbruk (skadelig)

Kjennetegn på :

- Somatisk bekymring
- Forstyrrelser i kognisjon, orientering og innsikt
- Alvorlig angst
- Svikt i egenomsorg (grunnleggende behov)

Hvorfor disse 8 områdene?

- Fremkommet av en dokumentanalyse i PhD prosjekt som omhandler klinisk kompetanse i psykisk helsearbeid
  - Diagnosemanualer
  - Scoringsverktøy
  - Nasjonale retningslinjer
  - Internasjonale fagbøker
  - Klassifikasjonsrammeverk for terminologi og dokumentasjon

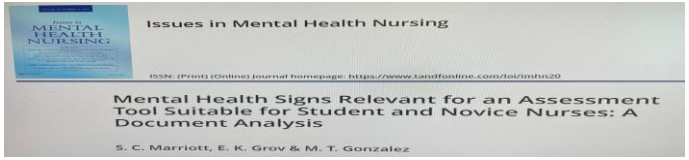

- Helsefagstudenter, nyutdannede og erfarne klinikere utenfor psykisk helse feltet føler seg ofte usikre og ikke godt nok forberedt til å gjøre kliniske vurderinger av psykisk uhelse

- Flere kliniske kjennetegn er transdiagnostiske, de forekommer på tvers av diagnoser/helseutfordringer

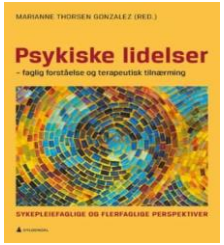

Melancholia by Albert György. Credit Mary Friona-Celani

Vurdering av fare for selvmord, selvskading, vold eller utagering

- Suicidal adferd

- Skadelig eller risikofylt adferd
- Tidligere selvmordsforsøk
- Gir uttrykk for håpløshet, meningsløshet, tanker eller planer om å ta sitt eget liv

- Selvskading

- Tegn på selvskading
- Gir uttrykk for tanker eller planer om selvdestruktiv adferd

- Vold og utagering

- Høyt aggresjons- eller stressnivå. Er presset. Historikk. Gir utrykk for tanker/planer om å skade andre

Kjennetegn på psykose

Psychosis by KlarEm. Credit KlarEm

- Upassende adferd i forhold til følelser og situasjon (Hallusinasjoner, vrangforestillinger)
- Isolasjon og tilbaketrekking
- Forvirring eller tvangsritualer (sjekking, telling, ritualer, bevegelser)
- Konsentrasjonsvansker eller redusert evne til å gjennomføre planlagte oppgaver

Kjennetegn på stemningsleie og energinivå

Credit: Shutterstock

- Tegn på nedstemthet
  - Gråter lett, forstyrret søvn, passiv, lite mimikk energi og initiativ
- Tegn på oppstemthet
  - Snakker mye og fort, skifter tema, mange tanker og planer, høyt aktivitetsnivå, nedsatt behov for søvn/hvile, motorisk uro, svak impulskontroll
- Tegn på svingende eller ustabilt stemningsleie

«You were on my mind» by Thomas Lerooy. Credit Fondazione Bergio

Kjennetegn på skadelig rusbruk

- Tegn på ruspåvirkning
- Ustø gange, sløv, babler, pupillstørrelse, oppstemt, snøvler, forstyrret sanseopplevelse

- Tegn på abstinens
- Svette, frysninger, kvalme, hodepine, uro, endring i puls og blodtrykk, synkopetendens

- Tegn på delirium
- Forvirring, desorientering, redusert oppmerksomhet

Somatisk bekymring

«Overcomming pain» by Karen Axikyan

- Tegn på smerte
- Tegn på fysisk skade
- Tegn på dårlig sirkulasjon
- Annet
  - Synkope (besvime), kramper, lammelser, bivirkninger, rask vektnedgang, oppkast, unormale bevegelser

Kognisjon, orientering og innsikt

Credit: Shutterstock

- **Tegn på forstyrret hukommelse og eller tankeprosess** (assosierer, dissosierer, ordsalat, manglende sammenheng, engstelig, mistenksom, fiendtlig)
- **Tegn på forstyrret evne til orientering** (forvirret, desorientert, delirium, endring i bevissthet eller våkenhet og oppmerksomhet)
- **Tegn på manglende innsikt i egen situasjon** (manglende etterlevelse og forståelse for råd og anbefalinger knyttet til sitt helseproblem)

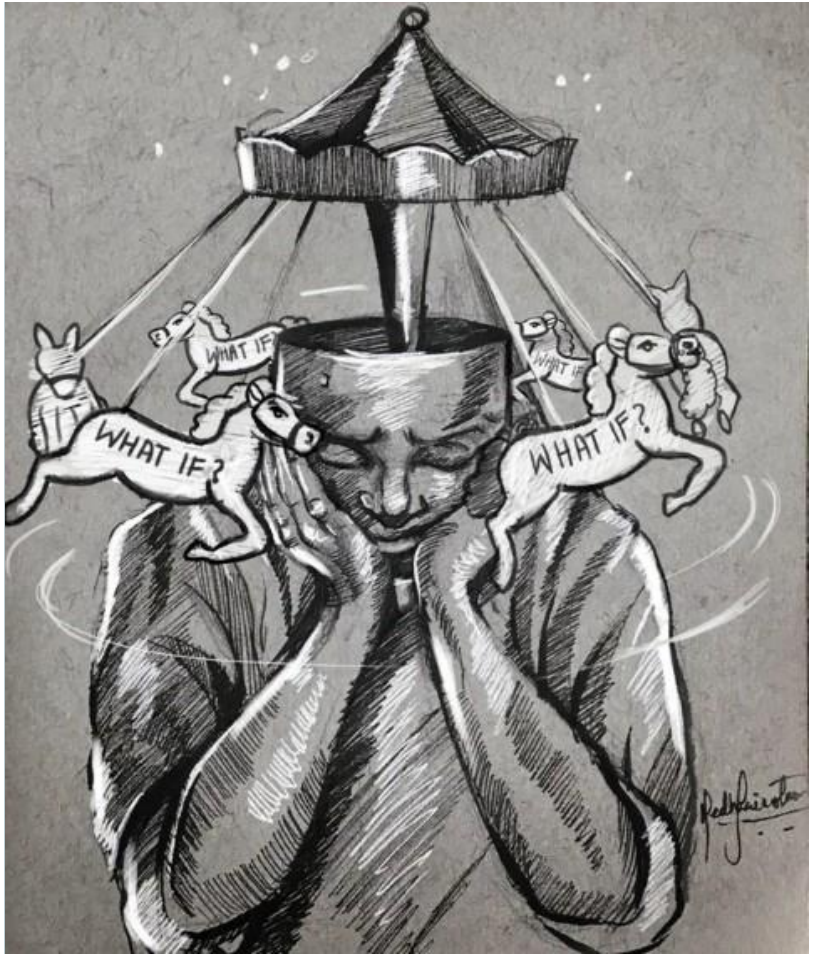

Art by Medhavi321

Kjennetegn ved alvorlig angst

- Rastløshet, opphisselse, irritasjon, kortpustethet, konsentrasjonsvansker, panikk
- Tvangsmessig adferd som å telle, sjekke, ritualer, unngåelse-adferd
- Fysiske tegn som skjelving, svetting, vansker med å slappe av, anspenthet

Kjennetegn ved svikt i egenomsorg

- **Personlig hygiene**
- stelt/ustelt, klær, hår, sminke, negler, skjegg, lukt, passende påkledning

- **Søvn/hvile**
- trøtt, uopplagt, forstyrrelser i døgnrytme/søvnmønster

- **Ernæring**
- Raskt vekttap, blek, sliten, dehydrert, stående hudfold

Take home message

- Ikke alle vurderinger skjer i akutt-situasjoner, men de kan fange opp tegn på forverring og forebygge at situasjonen blir akutt

- Et tverrfaglig samarbeid er nødvendig for å sikre gode kliniske vurderinger og behandling

- Etterspør personens egen opplevelse av situasjonen

Kilder

Gonzalez, M.T., og Marriott, S.C. (2020): Kliniske vurderinger - Sykepleieprosessens problemløsende del i: Gonzalez, M.T. (Red). Psykiske lidelser - faglig forståelse og terapeutisk tilnærming : sykepleiefaglige og flerfaglige perspektiver (s.68-80). (1. utgave.). Gyldendal.

Helsepersonelloven. (1999). Lov om helsepersonell (LOV-1999-07-02-64). Hentet fra https://lovdata.no/lov/1999-07-02-64

Lov om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven). (1999). LOV-1999-07-02-63. Sist endret i LOV-2019-06-21-43. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63

Marriott, S.C., Grov, E. K., & Gonzalez, M. T. (2022). Mental Health Signs Relevant for an Assessment Tool Suitable for Student and Novice Nurses: A Document Analysis. Issues in Mental Health Nursing, 43(7), 638–649. https://doi.org/10.1080/01612840.2021.2013360

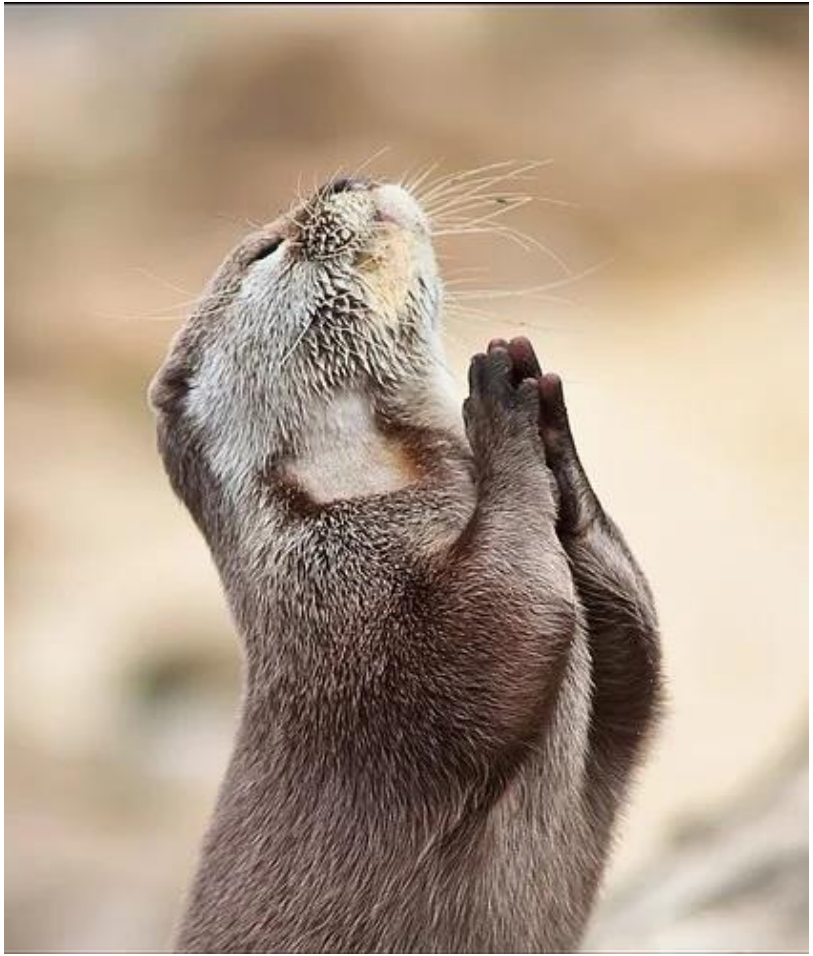

Takk for oppmerksomheten!

Siv C. Marriott

Sykepleier, Master i klinisk helsearbeid, PhD Kandidat

Siv.c.marriott@usn.no

Credit: Wordpress.com